

Александар Б. Лаковић

НАСТАВАК ВИШЕСТРУКОГ УМРЕЖАВАЊА ПЕСАМА

Зоран Пешић Сигма, *Варка*,
Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, Краљево, 2012.

Закључак у вези са структуром и композицијом песама унутар једне заједнице, који је изречен за, наградом едиције *Истиок–зајад* овенчану, претходну књигу стихова *Воз за једног пушника* (2008) песника Зорана Пешића Сигме (р. 1960), важи и за његову најновију збирку-књигу стихова кратког и транспарентног назива *Варка*, чији је антиципирајући поднаслов *Књига изгубљених визија* у дослуху са значењским сводом читаве књиге. Штавише, поменути закључак, након упознавања са Пешићевом *Варком*, се још више утемељује и потврђује као потпуно оправдана необичност и посебност песничког поступка.

Књигу пред нама отвара уводна песма, опет кратког и транспарентног назива *Entrance* (са бројним поднасловима од којих издвајам следеће – „бацити у транс; почетак каријере; појава глумца на позорници; право приступа; улаз; увод; врата”...) и чија је кључна реч – бело (али аборицински доживљај белог), а окончава се циклусом, од свега три песме (контрастни наслов прве гласи „Свет је бесконачни црни мадрац”), неочекиваног наслова *Ајејрон* (који иначе означава кључно Анаксимандрово начело космоса, као бесмртан и непропадљив узрок стварности, као оно безгранично, унутар кога се издвајају супротности, које узрокују настајање појединачних ствари). Дакле, очито је да песник упозорава да су примарни човекови задаци достизање атрибута бескрајног и одрживог, које је данас све удаљеније од нас.

Пешићеву књигу *Варка* чине још четири циклуса: *Ајокалијса*, *Варка земље*, *Варка вајре* и *Варка ваздуха*, уз напомену да циклус *Ајокалијса*

отвара песма „Варка воде”, а завршавају га песме „Четири јахача апокалипсе” (читај – Дирер Вагнер Вендерс Булгаков) и „Апокалипса између два сна”, што наводи на још једну прожетост књиге од почетка до краја на садржајном плану. Сем тога, за мота поменута четири циклуса преузети су цитати из *Откривења*, што са најавом „апокалипсе” у имену и садржају циклуса чини још једну значењску спојницу, осим прозваних „варки” вечитих елемената као заједнички елемент. Али, и поменута четири цитата Богослова Јована поседују извесну истост (истост се огледа и у одређеним прихватљивим дистинкцијама-преображајима), која се, поред употребе одређених боја-симбола прилагођених насловним одредницама прозиваних циклуса, семантички моделира и онеобичава. Наиме, у моту за циклус *Апокалипса* (читај – *Варка воде*), присутна је следећа живописна слика: „И видех ... коњ бео, и онај што седеше на њему имаше стрелу; и њему се даде венац, и изађе побеђујући”, а у наредном моту (за *Варку земље*) „други коњ” је већ „рић” (компатибилан са бојом земље), а „ономе што седеше на њему даде се да узме мир са земље, и да убија један другога”. У моту за циклус *Варка ватре* наставља се промена не само боје назначеног коња – сада је он „вран” (очекиван за импресију ватре), а „онај што седеше на њему имаше мерила у руци својој”, док у цитату испод имена циклуса *Варка ваздуха* учачамо представу апокалипсе: „И видех ... коњ блијед, и ономе што сјеђаше на њему бјеше име смрт, и пакао иђаше за њим”. Дакле, на темељу ових неколико примера, може се закључити да песник Зоран Пешић Сигма, и овом пригодом, успева да необично вешто, у нарочитом преплетају, компоује читаву књигу, дарујући песмама и нова (тачније ново-накнадна) значења у контексту читаве књиге. Штавише, песник је изаткао још блискију и промишљенију семантичку потку унутар песама, и унутар циклуса, али и међусобно и узајамно, између свих састојака књиге.

Зато је нужно препознати и додатно појаснити назначене заједничке именитеље заједнице стихова, као и њихове осмишљене и планиране преображаје између корица књиге пред нама.

Дакле, на основу назначених координата, очигледно да „вода је искон”. Наиме, „она се подразумева”, као и то да је бело (Пешићев атрибут и белег воде) древни симбол невиности, чистоте, узвишења. Међутим, можда су нам они само, као такви, некада били понуђени, као и бесмртност, јер у песниковој и нашој стварности која је привид стварности („не препознајемо концепт среће / у непобитно небитном”), као и у времену које нам неумитно измиче и све више се дистанцира од нас, ни бело, ни вода не успевају да одоле искушењима („Свет је такав: као створен за ноћне море”). Наиме, бело је, већ, гледано кроз призму историје и филозофије и симбологије, попримило и обележја своје супротности, свој опречни и мрачни лик у огледалу

(„Ноћ је бела”). Бело представља и жалост и пратиоца смрти, као и негацију платонистичких ставова, што се читује и у следећим Пешићевим стиховима из уводне песме:

Значење је љубав, а нема га у доброту.
Добро је судњи дан, а нема га у белом времену.
Бело време је крај. И успомена крај.

А у почетној песми првог циклуса сведоци смо да је такво својство попримила и вода односно бројна „мора бесна” што „развијају стене”. Отуда песниково сетно питање: „колико се бродова / није вратило у луку спаса”. Песник релативизује и разлучује контрасна и /или двосмислена значења и белог и воде. У три наврата песник упозорава да „моје бело није као твоје”, да „наше бело није као ваше бело”, да „више бело није сасвим бело”. Али, аналогно и последично, ни све воде нису исте: „Кад бациш камен у језеро / кругови се шире / као твој утицај на околину”, док, „кад бациш камен у море / нема ничега на далеким обалама”, што упозорава на глобализацију и обезличење. Песник учестало најављује и све тежу и горчу усамљеност („твоја свест је сама на овој обали”), очекивани сумрак живота („сабираш шта све ниси урадио / а већ мораш на другу обалу”), предвидљиву блиску смрт („Између два сна / сами смо себи сенка”) и апокалиптичан нестанак воде из нашег видокруга („Бунари су пусти, / корита река празна”; „воде нема ни за сузе... а суза нема у очима нема очију / нема видика који се угнездио / као тихо склониште”). Последице изневеравања једног од вечитих елемената, у оба смера – и од нас ка њему и од њега ка нама, су заиста несагледиве и погубне.

У *Варци земље* песник, још увек умерени оптимиста, за свој одбрамбени механизам предлаже и преузима библијски свет о односу унутарњег и спољњег света као његов тренутни хабитус, у чију отпорност, ипак, није потпуно убеђен, на пример у краткој и надреално игривој песми „Мој свет”:

Споља:
мрачно небо искидано муњама
свет тишине

изнутра:
изокренута тама
само цвркулт и трава
која мирише на синоћну кишу

привиђења.

Песник Пешић је, заправо, присиљен на овакав виртуелан или њему сличан корак („хајде да живимо / дубоко у огледалу”), јер је у окружењу и одјеку рата („јалова земља за копање / подругљива као ратови који се воде”), очаја и безнађа („време је за предузимљиве / али где год да одеш исто је”), појединачне и глобалне изгубљености („Исток нема будућност / Запад нема будућност / Југ нема / Север”), умирања и заборављања („они одавно мртви / заборавили на своје кости”), преваге и надмоћи смрти („Љуба се смрт / небеска сила / све покрива плава // сваки је ужас миран / / није говорљива немогућа пуста река”), као и застрашујућих представа самог краја света („испуцала земља у недоглед / кроз процепе дим сукља... негде по страни голо дрво / и оно се црни као чађ сагорелих душа / са жилама изнад тла”).

У циклусу *Варка вајре* очекивани и аналогни појмови су љубав и страст, блиске атрибутима божанстава („Љубав место где реско нестаје тло / та бол без које си полужив”), успомене из детињства, натопљене паганском („ноћ са два месеца”) и хришћанском митологијом („Маг и Домаг”; „Прескакали смо на покладама / живу ватру / на Бадње вече царали огњиште”), затим, остали облици ватре у лику вулкана, планета, али и њихова последица, па и супротност као што је пепео („ни гар-опроштај / ни дим-заборав / иза те ватре / пепео не остаје”), па и данас актуелне „нуклеарке”. Ипак, песник све време, нарочито у овом циклусу, одржава контакт са стварношћу, односно враћа нас у реалан свет, којим никако не можемо бити задовољни, нити је уопште прихватљив. На крају циклуса, песник Пешић објашњава „варку ватре” преко контраста који је ватра имала у античко доба. Али, ту се не завршавају контрасти кроз времена, јер разлике постоје и данас. Наиме, и сама најава да „ракета ће одвести прве туристе у космос” наслућује друштвену раслојеност:

а ми обични уживаћемо
у пећини у брдима
дисаћемо оно што је преостало
у срцима
у вери да најлепши пут
почиње управо одавде
из наше скривене чежње
из нашег загонетног осмеха.

Дакле, питање опстанка појединца, у наредном циклусу *Варке ваздуха*, а нарочито у завршном циклусу *Ајејрон*, доноси спознају сопствене и колективне минорности и пролазности („Лако је оставити траг / али ветар ће га избрисати”), као и претећу апокалипсу и осећај

предвидивог краја („време је да почнемо / сви да тражимо / мир за душу последњег“).

Посебност Пешићевих „варки“ огледа се у бројним контрастима; како у песничком поступку, тако и у садржају. Наиме, у додиру су исконско и тренутно, надреално и веристичко, митско и савремено, наивне предрасуде и реално. Унутар или после надреалних представа и медитација следи толико обична и препознатљива атмосфера или топла и могућа слика из кућног амбијента (на пример, песма „Рај“, али не само она). Колико се год песник удаљи од стварности, убрзо јој се враћа. Посебно треба издвојити и гномске, обично надреалне, слике: „из заседе уловићемо / последњи облак на небу“; „овај дан је бољи / од оног у којем си мртав“; „што сам старији / тврди мрак је све прозирнији“; „ноћ је беља од карличне кости“; „тај сан се сања само отворених очију“, а неке су већ цитиране.

Међу учесталим појмовима, израслим до кључних речи и/или симбола, нужно је изабрати искон, круг, ноћ, поменуте боје, чудо, време... Врло особен је термин време, које песник, као већ нешто променљиво и пролазно, оптужује за неприхватљиве и за човека недостојанствене промене и измене до данашњих дана. Песник понавља: „време је одговорност кретања“. И оних спорих, готово спонтаних, али и оних вртоглавих, који сви скупа мењају стварност и нарушавају основне услове битисања. Стварност тренутно није стварност, већ привид стварности. Данас се, као и јуче, страда због истине (песма „Шта ти је најважније“). Појединци данас, како заговарају тумачи егзистенцијализма, присилно или добровољно, прихватају лаж уместо истине, по инерцији мањег отпора. Стога је песник уплашен и за ипостас појединца, те се залаже за супротне промене. За излазак из тог привида и из такве лажи. За одбацивање наноса неистине („јер наглашено је ослобађање / призора који се крио у одразу“). Аналоган је пример и са вечним елементима. На пример, са ватром, као репрезентом вечитих елемената који иако досежу до незамисливих тајни, магија, дубина и висина, ипак подлежу општој кварљивости и избледелости:

али то је сан
о ослобађању ватре
из дубине времена
о претварању пепела
у знатижељу.

Песник Пешић изузетну пажњу поклања авангардности свог језика, не само у игривости и испитивању речи и стиха, него и достижући неочекиване семантичке обрте. Илустративан је пример у песми

„Ископине” (циклус *Варка земље*) у којој демонтира имена античких епова *Одисеје* и *Илијаде* („Од и Сеј, Ил и Јад”) нудећи нам опште присутну фрагментацију свега и свачега, и светог и профаног, да би у наредних неколико песама новоформиране ликове уградио у њихове поднаслове („Сећање Сеја који је пошао на Запад”; „На Иловом путу на Север”; „Илово тапкање ка Северу”; „Јадово освајање Југа”), као и у песме саме.

Пешићеву забринутост због „варки” (читај – превара), чак и од вечних елемената као последњег бастиона старог вредносног система, и песниково и наше осећање изневерености и преварености, као и немогућност да пристане на нове, у својој основи неискрене и неистините друштвене конвенције понуђене не само од стране глобалних превараната, већ и због кварљивости појединаца, што и јесте мото књиге пред нама, очитују следећи Пешићеве стихови:

Њутне брате
сви су елементи ту
вода земља ватра ваздух
и опет није довољно

врти се време као чигра
и прошлост и будућност
и пета димензија
и опет није довољно
Ајнштајне брате

стреле времена
наше срце
романтично прибијају за дрво
дрво живота
играју се Максвелови демони
у дубини материје